

PRAŽSKÉ SOCIÁLNĚ VĚDNÍ STUDIE

PRAGUE SOCIAL SCIENCE STUDIES

**LIDOVÁ DEMOKRACIE 1986—1992: TRANSFORMACE DENÍKU POLITICKÉ
STRANY V OBDOBÍ ZÁSADNÍCH POLITICKÝCH ZMĚN** **2008**

Martina Řehořová

Mediální řada MED - 014

★
★
★
★ ★ ★ ★ ★
★ ★
★ **ROZVOJ ČESKÉ SPOLEČNOSTI V EU**
★ **VÝZVY A RIZIKA**

Fakulta sociálních věd UK / Faculty of Social Sciences, Charles University

Filozofická fakulta UK / Faculty of Arts, Charles University

Text prošel recenzním řízením.

Recenzovali:

PhDr. Petr Orság (Univerzita Palackého v Olomouci)

PhDr. Pavel Večeřa, Ph.D. (Masarykova univerzita)

Pracovní sešit vznikl v rámci výzkumného záměru MSM0021620841

Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

Copyright © Martina Řehořová 2008

ISSN 1801-5999

Lidová demokracie 1986—1992: transformace deníku politické strany v období zásadních politických změn

MARTINA ŘEHOŘOVÁ, FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY

Abstract

This case study “Lidová demokracie 1986–1992: Transformation of the daily paper owned by political party within the period of fundamental political changes” pays attention to the transformation process of the political press during the period of changing political regimes. Lidová demokracie, a former Christian-oriented daily newspaper, was published until November 1992 by the Czechoslovak People’s Party. After November 1989, the daily was extremely successful and was supposed to achieve a great position in the mass media market. But within a short time, the daily had to be sold to a private owner and soon ceased publishing. This research seeks to describe the way of paper’s transformation and to explain the reason of its incomprehensible end. The analysis covers the period from 1986 till 1992 in order to show the state of affairs during the Husak’s normalization as well as during Gorbachev’s perestroika period and in the years after the breakdown of communism in Czechoslovakia. The period of the private ownership of Lidová demokracie has not been included. Separate parts of the analysis are devoted to attitudes between the daily and its editor, evolution of the staff, economical situation and content changes.

Keywords:

political party, political party press, media direction and control, propaganda, content analysis

KONTAKT NA AUTORKU

Mgr. Martina Řehořová, Institut komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty Sociálních věd Univerzity Karlovy, Smetanovo nábřeží 6, 110 01 Praha 1, email: martina.rehorova@volny.cz

Lidová demokracie 1986—1992: transformace deníku politické strany v období zásadních politických změn

1. ÚVOD

Tato studie je příspěvkem ke zkoumání průběhu transformace sdělovacích prostředků v období, kdy dochází k zásadním změnám politického režimu. Analýze byl podroben postupný přerod periodika, které v kontextu leninské teorie tisku působilo jako nástroj politické propagandy a agitace, v médium standardně fungující v prostředí demokracie a volného trhu.

Práce se soustřeďuje na období let 1986–1992¹, které bylo základním časovým rámcem pro prvotní kvalitativní přeměnu české společnosti z totalitní na demokratickou, a jež tudíž umožňuje provést adekvátní srovnání charakteristik listu ve čtyřech etapách společenského vývoje: za *normalizace před nástupem politiky glasnosti*, v období *normalizace již ovlivněné projevy glasnosti*, v průběhu *sametové revoluce* a v době *konsolidace demokraticko-tržních podmínek*.

Transformace byla studována na příkladu Lidové demokracie (LD), politického deníku vydávaného Československou stranou lidovou (ČSL), v jehož případě se ne-

¹ Práce mapuje období od 1. 1. 1986 do 1. 1. 1993. Počátek zkoumaného období byl zvolen s ohledem na snahu postihnout i období, které předcházelo projevům gorbačovské glasnosti v českých médiích. Za rozhodující mezník bylo v tomto bodě považováno jednání XVII. sjezdu KSČ v březnu 1986, které formálně potvrdilo politický kurz přestavby, jenž se v Sovětském svazu začal prosazovat po zasedání ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu v dubnu 1985. S ohledem na předmět obsahové analýzy (velikonoční svátky), který spadá do jarního období, na vnitrostranický vývoj v ČSL, kde se přestavbové tendence objevily teprve v roce 1987 a na fakt, že zásadní dokument pro uplatňování glasnosti v mediální praxi byl KSČ schválen teprve na podzim 1987, bylo konstatováno, že na příkladu roku 1986 lze ještě zkoumat mediální produkt LD neovlivněný novým politickým kurzem. Konec zkoumaného období byl odvozen od data 16. 11. 1992, kdy Lidová demokracie vyšla naposledy jako stranický list. S ohledem na pravidelnost při odečítání dat sloužících jako podklad pro výzkum personálních otázek LD byl výše definovaný časový úsek rozšířen tak, aby shrnul zkoumané skutečnosti vždy k 1. lednu.

podalo proces adaptace na nové podmínky úspěšně završit. Volbou média úzce spjatého s politickým subjektem, jenž figuroval v českém stranickém spektru jako významný činitel kontinuálně po celé sledované období, byla záměrně zdůrazněna role politických okolností v transformačním procesu. LD byla na počátku zkoumaného období stabilním deníkem s dlouholetou tradicí² a rozsáhlou čtenářskou základnou. Autorka se pokusila pojmenovat příčiny, které během několika let vedly k zániku listu.

Ústředním tématem práce je LD jako stranický list. Období od listopadu 1992, kdy lidová strana deník prodala soukromému vydavateli, do konečného zániku titulu v roce 1994, nebylo zkoumáno s ohledem na to, že prodejem periodikum charakter stranického listu ztratilo.

Studie čerpala z dostupných archivních materiálů, zejména redakčního archivu LD do roku 1992 a stranického archivu lidové strany v držení Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové (KDU-ČSL), archivních fondů Lidová demokracie-Vyšehrad (LD-V), Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI), Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI), Sekretariát ústředního výboru Komunistické strany Československa (SÚV KSČ) a Předsednictvo ústředního výboru Komunistické strany Československa (PÚV KSČ) v držení Státního ústředního archivu v Praze (SÚA), dokumentace LD a spisové dokumentace redaktorů LD v držení Ministerstva kultury České republiky a svazků Státní bezpečnosti (StB) vedených na redaktory LD v držení Ministerstva vnitra České republiky. Dále byla využita literatura uvedená v závěru práce, interview s vybranými redaktory LD a vázané svazky pražského vydání Lidové demokracie, jimiž disponuje knihovna Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (FSV UK) v Praze.

Text je shrnutím disertační práce na uvedené téma, kterou autorka dokončuje na FSV UK a která obsahuje podrobné výsledky všech naznačených částí výzkumu.

2. TRANSFORMACE ČESKÉHO MEDIÁLNÍHO SYSTÉMU PO ROCE 1989

Transformace mediálních systémů v době zásadních politických změn patří obecně mezi oblíbená témata mediálních studií a byla mnohokrát zpracována četnými autory. Také téma transformace postkomunistických médií je velmi populárním předmětem studia, neboť v sobě nese potenciál hned několikanásobné změny uskutečněné v krátkém časovém úseku. Jakubowicz a Sükösd (2008: 9) charakterizují transformační proces následující po kolapsu komunistických režimů v letech 1989 až 1991 jako změnu „pravděpodobně bezprecedentního rozsahu a komplexnosti v moderní historii světa“ a jako trojnásobnou či čtyřnásobnou transformaci, jejímiž dalšími rozměry jsou modernizace, globalizace a mezinárodní integrace médií. Konstatují rovněž (tamtéž s. 10–11), že s působením médií v postkomunistických zemích jsou spojena odlišná očekávání než s prací sdělovacích prostředků ve vyvinutých demokraciích. Postkomunistická média jsou v jejich pojetí chápána

² Pod názvem Lidová demokracie vycházel stranický deník ČSL od roku 1945, kdy nahradil Lidové listy, jež strana vydávala od roku 1922.

jako jeden z pilířů budování demokratické společnosti, mezi jehož funkce mj. patří „představení a legitimizace konceptu demokracie, vlády práva a ústavnosti; představení a legitimizace konceptu politického pluralismu, soutěže; nových politických stran a kandidátů jako legitimních soutěžících; vytváření občanské společnosti představováním nevládních organizací a jiných občanských skupin jako veřejných aktérů; ... ochrana nových demokratických institucí; ... demokratická výchova v souvislosti s volbami a hlasovacími procedurami; ... nabídka prostoru pro demokratické zhodnocení národní minulosti ...“

Vedle nezbytných systémových změn, jako je odstranění cenzury či vstup soukromého vlastnictví do médií, které proběhly často nejprve živelně, než byly potvrzeny na legislativní úrovni³, poukazují autoři zabývající se transitologií na další charakteristické jevy přechodového období. Splichal (1994: 33) uvádí, že „většina novin se identifikuje s různými politickými stranami, zejména s těmi u moci, a pokračují tak v tradici tisku jako obhájce (advocacy press – pozn. MŘ), namísto aby plnily funkci hlídacního psa“. Kettle (1996: 42) hodnotí tehdejší situaci slovy: „Mentalita nastolená za komunismu je stále zjevná jak v ... pracovních metodách (žurnalistů – pozn. MŘ), tak ve vztazích k médiím ze strany politiků a taktéž veřejnosti.“ Splichal (1994: 66) upozorňuje na nízkou kvalitu žurnalistů v transformujících se zemích, kteří často „nejsou schopni odložit návyky získané za starého režimu, kdy poslušnost byla ctností“. Kettle (1996: 44) konstatuje, že na české mediální scéně počátku 90. let stále působilo mnoho žurnalistů, kteří za komunistického režimu bez odporu prováděli pro-režimní propagandu a další část novinářů sdílela „víru, že být kritický vůči vládě, která se snaží nastolit demokracii, je rovno útoku na demokratický proces jako takový“. Tvrdí rovněž (1996: 42), že musí být ještě mnoho učiněno, než začne být Česká republika vnímána jako svobodná a nezávislá, neboť „poměry vštípené za komunistické vlády stále ovlivňují novinářské pracovní metody“. Kvalitu mediálních výstupů podle něho negativně ovlivňovala snaha o získání popularity v kombinaci s nízkými profesními standardy a také komerční tlaky, které vedly ke slučování a zániku četných periodik vzniklých na počátku devadesátých let, k čistkám v redakcích a k rekrutování nového personálu komerčními sdělovacími prostředky. Hopkinson (1996: 3) upozorňuje, že ve vznikajících demokraciích média postrádají svobodu, peníze, manažerské schopnosti a odpovídající trénink pro novináře.

Giorgi (1995: 112) uvádí, že po březnu 1990 proběhla zásadní restrukturalizace vlastnické struktury českých médií, která byla prakticky dokončena na jaře 1993. Podle Giorgi byly celostátní deníky prvními, které reagovaly na společenské změny nastolené sametovou revolucí a v měsících následujících po listopadu 1989 se u nich projevil dvě protichůdné tendence. „Zatímco šéfredaktoři a novináři se snažili konsolidovat svou nově získanou svobodu tím, že se distancovali od vydavatelských domů a hledali nové vlastnické struktury, ... vydavatelské domy vyvíjely úsilí udržet *status quo* ... tím, že se přizpůsobily nové situaci na trhu.“ Giorgi si všímá způsobu, jakým se transformoval původní (předrevoluční) český denní tisk a vyděluje tři kategorie periodik: 1) tisk politických stran, který zůstal pod původním

³ Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích z 28. října 1966 ve znění novely č. 86/1990 z 25. března 1990.

vydavatelem, avšak oprostil se od stranické linie (např. Svobodné slovo), 2) tisk původně vydávaný politickými stranami nebo organizacemi, který přešel do soukromých rukou (např. Večerní Praha, Lidová demokracie), a 3) tisk, který se osamostatnil od původního vydavatele prostřednictvím jednostranné akce zaměstnanců (např. Mladá fronta, Rudé právo).

S takovým tříděním lze souhlasit, je třeba ovšem připomenout, že transformační procesy v jednotlivých titulech mohly v sobě zahrnovat prvky všech tří kategorií, z nichž pouze jedna se ukázala být dominantní. Za příklad může sloužit, jak uvidíme dále, právě Lidová demokracie, v níž – ač se v souladu s klasifikací Giorgi řadí mezi tituly transformované přechodem do soukromých rukou – lze počátkem devadesátých let vysledovat jak pokus redakce oprostít se od stranického tlaku, tak náznak snahy o osamostatnění redakce.

Giorgi upozorňuje, že změny v původním tisku se děly v době, kdy již vznikala konkurence v podobě nových titulů. S ohledem na jejich množství bylo zjevné, že na omezeném mediálním trhu České republiky nemůže takové množství periodik dlouhodobě přežít, zvláště když v roce 1991 vzrostly náklady na vydávání tisku o 60 % oproti roku předchozímu, zatímco prodejní cena se zvýšila pouze o 27 % a výrazný pokles nákladu pocítily i silné deníky, uvádí Giorgi.

Překotné tempo změn na počátku devadesátých let a obavy z narůstajícího objemu problémů se projevy i v odborných analýzách té doby. Splichal (1994: 40) například v souvislosti s vysokou daňovou zátěží tehdejšího českého tisku a lhostejnými postoji politické reprezentace k tomuto problému vyslovuje domněnku, že „jak z ekonomických, tak z politických důvodů budou jen státem a stranami podporované noviny schopny přežít přechodové období“. Tato teze se v průběhu dalších let transformace sice nepotvrdila, je však zřetelným důkazem dramatické vývoje českých médií v rané fázi přechodu.

Většina dosavadních prací pojímá transformační proces zejména jako soubor kroků učiněných na centrální úrovni, jež definují podmínky každodenního působení dílčích médií a jako soubor obecných charakteristik, projevujících se na mediálním trhu. Další práce se zabývají jednotlivými mediálními sektory (např. televizním vysíláním). Menší odborné pozornosti se doposud dostává případovým studiím, jež by zmapovaly průběh přechodového procesu v konkrétním médiu a popsaly všechny vlivy, které se na konečném výsledku transformace podílely. Nahlížíme-li na transformační proces jako na celek tvořený dílčími případy jednotlivých sdělovacích prostředků, je Lidová demokracie prvkem, na němž lze průběh a složitost přeměny s úspěchem ilustrovat.

3. POSTAVENÍ LIDOVÉ DEMOKRACIE

LD vycházela ve stranickém vydavatelství a nakladatelství Lidová demokracie-Vyšehrad (dále LD-V) a jako jediný deník, který strana produkovala, byla ústřed-

ním tiskovým orgánem ČSL⁴. Byla rovněž hlavním kanálem pro přenos informací mezi vedoucími strukturami ČSL a členskou základnou a hlavním prostředkem stranické propagandy ve vztahu k veřejnosti. Ostatní lidovecký tisk s delší periodicitou měl z těchto hledisek pouze okrajový význam.

Vývoj ČSL ve sledovaném období byl podrobně popsán jinde⁵, proto se omezíme pouze na konstatování stěžejních bodů. ČSL se před listopadem 1989 účastí v Národní frontě formálně podílela na moci, ve skutečnosti však vlastní politiku neprováděla a respektovala vedoucí úlohu KSČ. V letech 1987–1988 se v dosud vnitřně jednotném politickém subjektu začal koncipovat obrodný proud, který tlačil na demokratizaci strany a větší angažovanost ČSL v prosazování tradičních lidoveckých požadavků. V listopadu 1989 představitelé obrodného proudu (Bartončík, Sacher atd.) nahradili dosavadní vedení (Žalman, Andrš atd.) a zahájili transformaci strany jak v personální a strukturální oblasti, tak zejména z hlediska náplně lidovecké politiky. Do června 1990 byla ČSL významným prvkem české politické scény, vzrostl počet jejích členů a stoupla popularita. Aféra Bartončík, během níž byl předseda ČSL krátce před parlamentními volbami obviněn ze spolupráce s StB, a také silná pozice Občanského fóra způsobily volební neúspěch lidové strany a ústup z dosavadních pozic. V reakci na to upadla ČSL do hluboké stranické krize, která trvala až do nástupu nového předsedy Luxe na podzim 1990. Pod Luxovým vedením se strana snažila opustit image konfesní katolické strany a zapsat se do povědomí voličů jako moderní křesťansko-demokratický subjekt.

Důsledkem pevné vazby listu na lidovou stranu byla specifická pozice LD v rámci českého denního tisku a orientace na převážně katolického čtenáře. Povaha odlišnosti LD od srovnatelných titulů (ústředních politických deníků) se v čase proměňovala: do listopadu 1989 těžila LD z napojení na jedinou legálně existující ne-socialistickou stranu, díky němuž byla částí veřejnosti přijímána jako jistá alternativa komunistického tisku, která v politické linii dodržovala sice oficiální doktrínu KSČ, avšak v méně exponovaných rubrikách publikovala i materiály subverzivní povahy. Po sametové revoluci se lidová strana postupně stala pro deník břemenem, neboť se jej pokoušela řídit v souladu s prvorepublikovou tradicí stranického tisku coby nástroje šíření názorů vydavatele – byť tento koncept byl v západním světě již překonán a ryze stranické tituly se buď transformovaly, nebo zanikly – a protože na periodikum přenášela vlastní stranické problémy.

4. PROCES TRANSFORMACE LIDOVÉ DEMOKRACIE

V rámci této studie nahlížíme na LD jako na celek, který funguje současně v

⁴ Tato práce pro zjednodušení používá k označení lidové strany zkratku jejího původního názvu ČSL (Československá strana lidová), a to přesto, že strana v průběhu sledovaného období přijala nový název Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL). Obdobně není hovořeno o Československu, a to ani v případech, kdy ještě existoval společný stát, ale pouze o České republice (ČR).

⁵ Např. Daněk (1990), Dočkal (2004), Malíř – Marek (2005) a další.

mediální, ekonomické, sociální a politické rovině. Tyto roviny jsou navzájem propojeny a fungují v interakcích: selhává-li jedna ze složek, její dysfunkce se automaticky přenáší na ostatní. Jednoduše řečeno: LD nelze redukovat na její mediální produkt, neboť byla složitým organickým celkem, který se proměňoval v čase dle aktuální situace.

Je třeba si uvědomit, že změny, které v působení LD v jednotlivých rovinách nastávaly, probíhaly často jako důsledek celospolečenských změn v té které oblasti.

4.1 Řízení a kontrola Lidové demokracie

V závislosti na změně politického režimu se měnily subjekty odpovědné za řízení a kontrolu médií, včetně LD, a vyvíjely se jejich pravomoci.

Hlavní řídicí složkou LD byla do listopadu 1989 KSČ, která prostřednictvím oddělení masových sdělovacích prostředků ústředního výboru určovala hlavní obsahovou agendu a měla pravomoci v oblasti personálního obsazení řídicích funkcí redakce. FÚTI jako druhá řídicí složka měl spíše výkonný charakter: rozhodoval podle pokynů KSČ o výši nákladu, formátu, rozsahu a periodicitě titulu, o výběru tiskárny, prováděl následnou cenzuru a informoval KSČ o výsledcích cenzorské práce. Podle významu až třetí řídicí složkou LD byla ČSL, která se podílela na vytváření obsahové agendy ovlivňováním materiálů stranického charakteru či ideologicky méně důležitých částí obsahu a každodenním řízením chodu listu.⁶

Normalizační rozdělení pravomocí mezi řídicí složky nedoznalo žádných změn, které by se daly připisovat vlivu gorbačovovské *perestrojky*. K jediné a zásadní úpravě došlo v důsledku změny politického systému po 17. listopadu 1989: veškeré kompetence KSČ vůči nekomunistickému tisku zanikly, FÚTI ztratil nejprve morálně, poté i legislativně oprávnění provádět cenzuru⁷ (s ohledem na existenci centrálně plánovaného hospodářství si však ještě po krátkou dobu do svého zániku⁸ úřad podržel vliv na výši nákladu, formát a rozsah periodik, poté část pravomocí FÚTI související s registrací a evidencí periodického tisku převzalo na úrovni státu ministerstvo kultury). Jedinou řídicí složkou LD se stala ČSL, která se z pozice formálního vydavatelského subjektu posunula do role aktivního manažera, jemuž přísluší zásadní publikační rozhodnutí.

4.2 Vývoj vztahu mezi Lidovou demokracií a ČSL

LD byla součástí stranického vydavatelství a nakladatelství LD-V, které bylo formálně nejbližší vyšší nadřízenou složkou redakce listu. Řízení LD v otázkách, které jsou předmětem této studie, však probíhalo mezi ústředím ČSL a redakcí ob-

⁶ Čtvrtou složkou, která zasahovala do chodu redakce LD, byla Státní bezpečnost. Prostřednictvím svých agentů v redakci i v lidové straně ovlivňovala zejména kariéru jednotlivých redaktorů, výběr externích spolupracovníků a obsah některých textů. Tato činnost StB probíhala skrytě.

⁷ Zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích z 28. října 1966 ve znění novely č. 86/1990 z 25. března 1990 stanovil, že cenzura je nepřípustná.

⁸ FÚTI zanikl na základě zákona č. 166/1990 Sb. ze dne 7. května 1990, kterým se ruší zákon č. 180/1980 Sb., o zřízení Federálního úřadu pro tisk a informace.

vykle přímo, bez účasti představitelů vydavatelství jako mezičlátku. V případech, kdy se zástupci LD-V do jednání zapojili, nevystupovali samostatně, nýbrž postupovali v souladu s pokyny představitelů lidové strany. Za vydavatele je proto v této práci považována přímo strana, nikoli její hospodářské zařízení (vydavatelství).

Vývoj vztahu mezi vydavatelem a redakcí se v průběhu sledovaného období měnil v závislosti na vnějších okolnostech, zejména politickém vývoji a změně kompetencí v řízení. Na základě studia archivních dokumentů lze v tomto vztahu vydělit tři etapy⁹. První z nich je *totalitní etapa* (od počátku sledovaného období do listopadu 1989), během níž vztah vydavatele a redakce LD fungoval jako nekonfliktní a neměnný, avšak nerovný, jednosměrný a založený na principu represe. Dále *přechodná etapa* (od konce listopadu do počátku roku 1990), kdy jde o vztah vyvíjející se, avšak nekonfliktní, oboustranný, rovný a založený na přirozené autoritě. Poslední etapa je *demokraticko-tržní* (od počátku roku 1990 do konce sledovaného období), kdy se jedná o vztah vyvíjející se, avšak již konfliktní, jednosměrný, nerovný, založený na vlastnických vztazích.

Za zásadní lze v rovině vztahu mezi redakcí LD a vydavatelem považovat vznik konfliktu mezi oběma subjekty, který vyplýval z rozdílného chápání funkce stranického deníku a jenž vyústil v hromadný nesouhlas a protestní odchody celých skupin redaktorů.¹⁰ Tento konflikt lze chápat jako spor o charakter listu, v němž na straně ČSL je prosazována obdoba prvorepublikového modelu tisku jako prvoplánového propagátora a agitátora ve službách politického subjektu, zatímco na straně redakce je vyvíjeno úsilí o vytvoření moderního nezávislého deníku s latentní tendencí podporovat křesťansko-demokratickou politiku.

⁹ K popisu vývoje vztahu mezi vydavatelem a redakcí byly vysledovány charakteristiky, jimiž se od sebe jednotlivé etapy odlišovaly. Každá etapa pak byla zařazena na škále konfliktní/nekonfliktní, neměnný/vyvíjející se, rovný/nerovný, jednosměrný/oboustranný, založený na autoritě/represi/vlastnických vztazích.

¹⁰ Konflikt v červnu 1990 byl prvním otevřeným střetem mezi ČSL a redakcí LD. Dlouhodobé neshody a předvolební zásahy vedení ČSL a stranických orgánů do obsahu listu vyvrcholily v době tzv. kauzy Bartončík, kdy většina redakce odmítla způsob prezentace problému. Dne 12. června otiskla LD „Prohlášení redaktorů Lidové demokracie“ adresované předsednictvu ÚV ČSL, v němž redaktori žádali přeměnu LD v „nezávislý moderní křesťanský deník“. „Nekvalifikované cenzurní zásahy, direktivní a často velmi problematické určování linie listu, sledování úzce stranických, mnohdy i skupinových zájmů, nedůvěra a podceňování práce odborných redaktorů, kabinetní řízení jakousi redakční radou... vedlo k hlubokému úpadku kvality listu, ztrátě jeho prestiže získané v listopadových dnech, k paralýze práce redakce a k rozkladu redakčního kolektivu,“ uvádí se v prohlášení. Požadavek na osamostatnění listu odůvodňují redaktori tím, že „tisk s masovou působností nemůže zastávat pouze úlohu nástroje propagandy jedné politické strany. Noviny nemohou být stranickým věstníkem...“ V prohlášení se upozorňuje, že z LD v důsledku neshod s vydavatelem odchází 12 redaktorů a pokud nebude požadavku na osamostatnění vyhověno, odejdou všichni signatáři. (viz. „Prohlášení redaktorů Lidové demokracie“, LD, 12. června 1990, str. 1). Vedení ČSL na zasedání ústředního výboru 13. 6. 1990 odmítlo stanovisko redaktorů a potvrdilo, že LD jako tiskový orgán ČSL musí vyjadřovat politická stanoviska strany. Šéfredaktor Navrátil byl nahrazen dosavadním zástupcem šéfredaktora Machem. V reakci na tento postup vydavatele odešla z redakce část signatářů prohlášení.

4.3 Ekonomické aspekty propojení LD a ČSL

LD jako součást hospodářského zařízení ČSL se v době totalitního režimu a v prvních měsících po jeho pádu podílela na financování strany. S počátkem devadesátých let se rozběhla transformace ekonomiky z centrálně plánovaného a řízeného modelu na demokraticko-tržní principy, stranické vydavatelství a nakladatelství LD-V se dostalo do finanční tísně a na jaře 1990 nadále nebylo schopno odvádět straně dojednané finanční prostředky. Počátek roku 1990 byl pro stávající politické subjekty ekonomicky náročný v důsledku přechodu na nový systém financování politických stran, kdy byla po rozpadu Národní fronty každoroční dotace nahrazena příspěvkem na činnost ve výši dle dosaženého volebního výsledku a ČSL se stala na příjmu ze svého hospodářského zařízení závislejší než kdykoli dříve. Lze se jen dohadovat, do jaké míry tyto finanční vztahy ovlivnily v červnu 1990 průběh konfliktu mezi ČSL a redakcí LD, který byl za celé sledované období nejvýraznějším projevem úsilí redakce o osamostatnění listu.

Hospodářská situace LD byla těsným napojením na ČSL ovlivněna hned v několika oblastech. Výrazné účelové zaměření vydavatelského podniku mělo za důsledek snížení rentability v porovnání s podniky ve státní sféře.¹¹ Díky mnohamilionovým každoročním odvodům do lidovecké pokladny list během řady výdělečných let nenashromáždil dostatečnou finanční rezervu a upadl do ekonomických obtíží již krátce poté, co začal být ztrátový.

Problémy strany a vypjaté emoce na politické scéně (např. aféra Bartončík) se přenášely na Lidovou demokracii, byly příčinou klesání nákladu¹², a tudíž dalším zdrojem finančního oslabení.

Hledání zahraničního investora, který by vložil do LD kapitál potřebný k dorovnání úrovně západních médií (vybavení moderními technologiemi, výstavba tiskárny atd.), probíhalo od počátku devadesátých let. Za jeho negativním výsledkem není možné nevidět snahu lidové strany zachovat si vliv na rozhodování o obsahu listu, a to v době, kdy na trhu vznikaly sdělovací prostředky jako houby po dešti a ke koupi byly i deníky nezatížené stranickým jhem.

V neposlední řadě je třeba zmínit nepružnost a zdlouhavost v rozhodování o ekonomických otázkách. V předlistopadovém období musela každá žádost ekonomického charakteru – včetně takových změn, jako je např. navýšení počtu tabulkových míst o jednoho pracovníka – absolvovat cestu od šéfredaktora LD přes ředitele vydavatelství a sekretariát ústředního výboru ČSL až na ústřední výbor Národní fronty, jenž rozhodl a stejně zdlouhavým způsobem vrátil žádost zpět podatelci. Po listopadu 1989 se proces vypuštěním NF sice zkrátil, řízení v ekonomických otázkách bylo však stále komplikováno kolektivním charakterem rozhodování v ČSL, který vyplýval ze stanov strany a v jehož duchu musela být závažnější roz-

¹¹ Viz „Zásady nového ekonomického systému v orgánech a organizacích Národní fronty“, projednáno a vzato na vědomí 3. 4. 1989. SÚA, fond PÚV KSČ 1989, sv. 1, č. 7318.

¹² Např. v letech 1991–1992 se náklad vyvíjel takto: (pořadí údajů: datum / všední vydání / rozšířené vydání) 1. 1. 1991 / 98000 / 130000; 1. 7. 1991 / 63000 / 78000; 30. 9. 1991 / 62000 / 76000; 31. 12. 1991 / 60000 / 73000; 31. 1. 1992 / 58441 / 70756; 28. 2. 1992 / 57363 / 69833; 31. 3. 1992 / 55947 / 67845. Zdroj: archiv LD.

hodnutí předsednictva potvrzena ústředním výborem. Tento komplikovaný způsob rozhodování mohl obstát v prostředí centrálně plánované ekonomiky, nikoli však na mediálním trhu.

4.3.1 Personální procesy v LD a jejich vztah k ČSL

Personálními procesy, jejichž vývoj v závislosti na změně politického režimu byl podroben analýze, se pro potřeby této práce rozumí přijímání, přesouvání a propouštění pracovníků a pravidla kariérního postupu.

Redakční kolektiv byl v období totalitního režimu velmi stabilní, angažmá redaktora končilo buď odchodem do starobního důchodu, nebo úmrtím.

Před listopadem 1989 probíhaly personální změny v redakci LD složitým rozhodovacím procesem, do nějž byly vedle bezprostředních nadřízených dotyčné osoby postupně zapojeni ředitel vydavatelství, sekretariát ÚV ČSL a předsednictvo ÚV ČSL. Schvalovací proces byl zdlouhavý, ale také formální (v archivních zdrojích nebyl zjištěn ani jeden případ, kdy by požadované opatření nebylo schváleno), proto v praxi docházelo k aplikaci personální změny ještě předtím, než byla odsouhlasena. Také byly obcházeny předpisy týkající se kvalifikačních předpokladů redaktorů a toto bylo všeobecně tolerováno.

Po změně politického režimu se personální procesy v redakci LD poněkud zjednodušily, když ČSL přenesla své pravomoci v oblasti přijímání, přemísťování a propouštění redaktorů stranického tisku na ředitele LD-V. Strana však vlastní usnesení opakovaně porušovala a v praxi je uplatňovala pouze u méně závažných personálních změn.

Hlubší zkoumání archivních materiálů ukázalo, že pracoviště navázaná na lidovou stranu – redakce LD, ostatní redakce v rámci stranického vydavatelství, stranický aparát – byla navzájem personálně propojena. Někteří redaktori působili postupně či současně ve více redakcích či souběžně s prací pro LD vykonávali stranickou funkci. Byla zjištěna rovněž vysoká míra příbuzenských vazeb mezi personálem uvedených pracovišť.

Před listopadem 1989 ovlivňovala přijímání pracovníků do LD dvojí kádrová politika – uchazeči o zaměstnání museli vyhovět nejen požadavkům KSČ, jež byly aplikovány v médiích obecně dle platného kádrového pořádku, ale také požadavkům ČSL, která jednoznačně preferovala členy lidové strany.¹³ Archivní dokumenty svědčí v tomto období o tlaku na některé schopné redaktory, aby vstupem do ČSL umožnili své jmenování do vedoucí funkce.¹⁴ Zatímco kádrová politika KSČ z LD po listopadu 1989 vymizela, kádrová politika LD byla v řídicích funkcích uplatňována až do doby prodeje listu soukromému vlastníkovi. Na konci sledovaného období však již strana řešila vážné personální problémy deníku a nemohla si dovolit v době mediálního boomu komplikovat výběr obsazení listu ještě požadavkem na členství ve straně.

¹³ Do personálních procesů zasahovala skrytě rovněž StB.

¹⁴ O nátlaku vyvíjeném na redaktory, kteří nebyli členy ČSL a uvažovalo se o jejich jmenování do funkce vedoucího oddělení, hovoří např. archiv MV ČR v Struze, spis a. č. 721049 MV. Kandidáty na obsazení řídicích funkcí byli před listopadem 1989 výhradně aktivní členové strany.

4.3.2 Personální vývoj redakce LD

Ke zmapování vývoje personálních charakteristik redakce LD byly využity údaje o věku, pohlaví, nejvyšším dosaženém vzdělání, délce trvání pracovního poměru v LD a vztahu k lidové straně, shromážděné z informačních zdrojů uvedených v úvodu této práce. Analýze byli podrobeni pouze redaktori, nikoli administrativní, techničtí a jiní servisní pracovníci. Získané údaje byly zpracovány metodou kvantitativní analýzy. V případech, kde byl nalezen relevantní výzkum zabývající se českým tiskem jako celkem, bylo provedeno srovnání.

V redakci LD bylo v souladu s centrálním plánem k 1. 1. 1986 zaměstnáno 55 redaktorů, z toho 39 v centrální redakci v Praze a zbytek v pobočkách. Poměr zastoupení obou pohlaví se v průběhu sledovaného období prakticky neměnil, vždy převládali muži nad ženami, které představovaly přibližně třetinu zaměstnaných redaktorů. Toto zjištění koresponduje s výsledky získanými z výzkumu provedeného Syndikátem novinářů.¹⁵

Z hlediska věkové struktury nedošlo ve sledovaném období k zásadním výkyvům. Průměrný věk redaktora se pohyboval v rozmezí přibližně 43–46 let, čtyřicátníci byli nejpočetnější kategorií. Oproti výzkumu Syndikátu novinářů vykazovala redakce nižší zastoupení mladších věkových kategorií (do 24 let a 30–39 let) a vyšší podíl seniorské kategorie (nad 60 let).¹⁶ Výsledek lze interpretovat tak, že v redakci LD špatně fungovala přirozená obnova lidských zdrojů.¹⁷

Struktura redakce podle stupně dosaženého vzdělání byla s ohledem na dostupné údaje hodnocena pouze v období let 1986–1989. V redakci LD převládali vysokoškoláci¹⁸ a lidé s vyšším než VŠ vzděláním (58 %) nad středoškoláky (32 %) a osobami se základním vzděláním (2 %), u 8 % redaktorů se příslušné údaje nepodařilo zjistit. Vzdělanostní složení bylo dlouhodobě stabilní a přibližně korespondovalo s výsledky zjištěnými v rámci Syndikátu novinářů¹⁹.

Z hlediska délky nepřetržitého pracovního poměru (= stáže) došlo během zkoumaného období k zásadnímu vývoji. V období před listopadem 1989 byla průměrná délka stáže vysoká (například 18,5 let v roce 1987 či 16 let v roce 1988). Po rozsáhlých personálních výměnách v roce 1990 poklesla průměrná délka stáže k 1. 1. 1991 na 8,6 roku a minima dosáhla po prodeji listu soukromému vydavateli k 1. 1. 1993, a to 2,9 roku.

¹⁵ K porovnání byl použit výzkum provedený na objednávku Syndikátu novinářů ČR v říjnu a listopadu 1991.

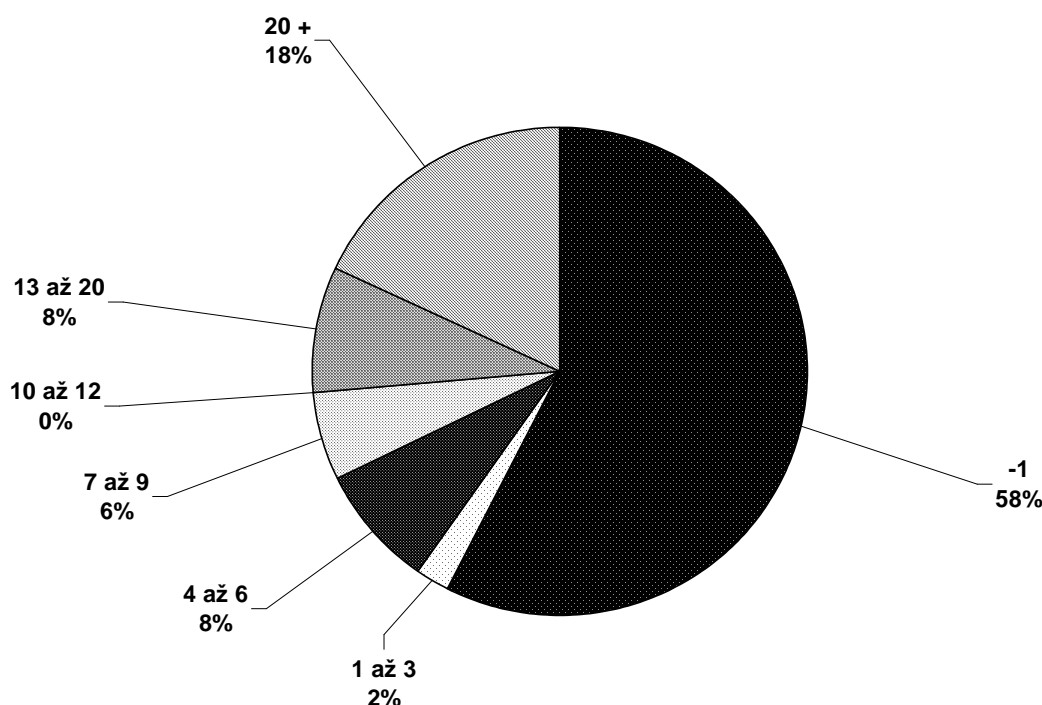
¹⁶ V kategorii do 24 let bylo ve výzkumu Syndikátu novinářů evidováno 5,7 % respondentů, v LD 2,0 % redaktorů. V věkové kategorii 30–39 let bylo Syndikátem novinářů zjištěno 29,3 % dotazovaných (LD 18,4 %). V kategorii nad 60 let bylo zařazeno 3,5 % členů Syndikátů novinářů (LD 18,4 %).

¹⁷ Tuto skutečnost si podle archivních záznamů uvědomovala i ČSL a již v polovině osmdesátých let ji hodnotila jako potenciálně destabilizující prvek.

¹⁸ Za vysokoškoláky byli považováni rovněž absolventi VUML.

¹⁹ Syndikát novinářů: základní vzdělání 1 %, středoškolské vzdělání 30 %, vysokoškolské a vyšší vzdělání 69 %.

Graf 1: Složení redakce LD podle délky trvání pracovního poměru k 1. 1. 1991

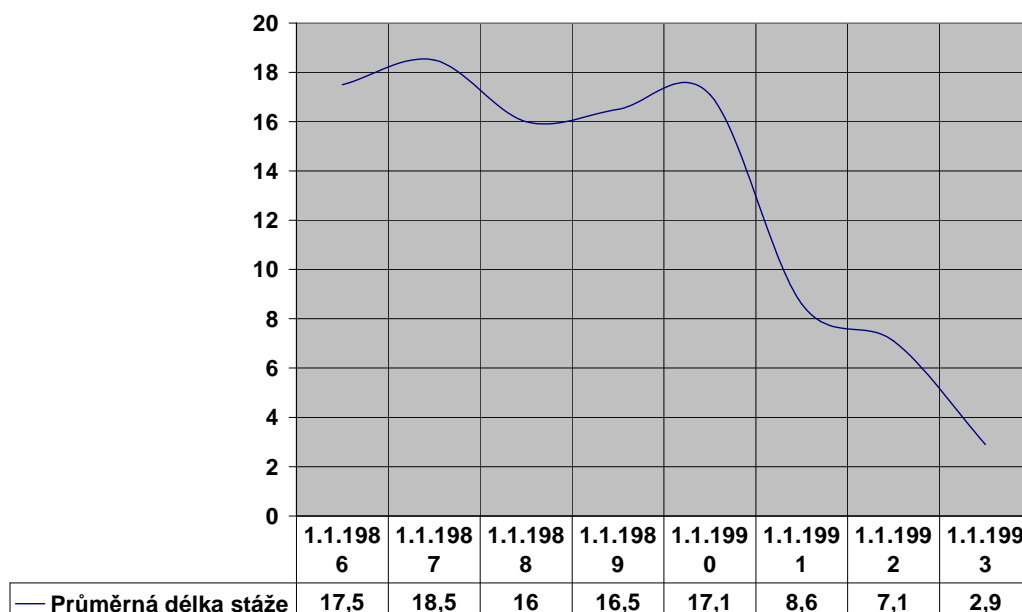

V osmdesátých letech převažovala mezi redaktory kategorie osob působících v LD déle než 12 let, což odpovídá skutečnosti, že změnou zaměstnavatele nemohl jedinec získat zásadní výhody v oblasti mezd či pracovní náplně, neboť tyto skutečnosti byly určovány na celostátní úrovni.²⁰ V roce 1990 se poměr mezi dlouholetými a novými zaměstnanci obrátil a do doby prodeje listu soukromému vydavateli dominovaly osoby s kratší dobou stáže. Příčinou tohoto vývoje je definitivní odchod přesluhujících důchodců, odchod osob kompromitovaných předlistopadovou činností a pozitivně lustrovaných osob, přechod zkušených pracovníků ke konkurenci, hromadné odchody redaktorů nesouhlasících s postupem strany při řízení listu atd. Zvýšený pohyb pracovníků v letech 1990 a 1991 byl dokumentován rovněž Syndikátem novinářů²¹, avšak personální výměny v LD značně přesahovaly tento obecný průměr.

²⁰ Platové poměry redaktorů novinářů jednotně upravoval výnos federálního ministerstva práce a sociálních věcí z 29. ledna 1971.

²¹ Na podzim 1991 uvedlo 23,5 % členů Syndikátu novinářů, že ve svém současném pracovišti působí po dobu kratší než 1 rok a 20,3 % dotazovaných uvedlo délku posledního zaměstnání 1–3 roky. V redakci LD k 1. 1. 1991 působilo méně než jeden rok 58 % redaktorů a 1–3 roky 2 % redaktorů.

Graf 2: Průměrná délka stáže v LD v letech 1986–1993

Do analýzy bylo zahrnuto rovněž zjišťování struktury redakce podle stranické příslušnosti, a to přesto, že se nepodařilo získat spolehlivé údaje o dostatečném počtu redaktorů LD. Sběrem dat bylo v redakci zjištěno vysoké procento členů ČSL (např. ze 74 osob, které nastoupily do LD před 17. listopadem 1989, bylo nejméně 25 členů lidové strany), a to po celé sledované období. Redaktorem stranického deníku ČSL se mohla stát i osoba bezpartijní či člen jiné strany (byla zdokumentována KSČ), z hlediska kariérního postupu byli však jednoznačně preferováni lidovci.

Co se týče obsazování řídicích funkcí (šéfredaktor, zástupce šéfredaktora), nebyl zjištěn žádný stranický předpis, který by stanovil závazná pravidla. Rovněž nebylo zdokumentováno, že by vydavatel v průběhu zkoumaného období vypsal výběrové řízení na vedoucí pracovníky. V předlistopadovém období byly řídicí funkce obsazovány dlouholetými redaktory LD nebo jiných lidoveckých redakcí, kteří byli bez výjimky členy ČSL a obvykle měli úzkou vazbu na čelné stranické orgány. Všichni adepti byli prověřováni Státní bezpečností a jejich jmenování v souladu s kádrovým pořádkem potvrzovaly příslušné orgány KSČ. Specifické postavení listu mezi českými deníky lze dokumentovat faktem, že pouze v LD se do řídicí funkce před rokem 1989 mohla dostat osoba, která se otevřeně hlásila ke křesťanství a v období Pražského jara aktivně publikovala proreformní novinářské příspěvky.

Zatímco před listopadem 1989 bylo obsazení řídicích funkcí téměř neměnné, období nástupu demokracie a tržních podmínek bylo charakterizováno častějším střídáním na uvedených postech. První změna se uskutečnila jako přímý důsledek střídání garnitur v čele ČSL, avšak proběhla podle vzoru předchozích výměn a nevyřešila žádný z potenciálních problémů listu. V devadesátých letech byli do řídicích funkcí jmenováni také někteří ne-lidovci. Příčinu je však třeba hledat nejen ve změně názoru ČSL, nýbrž ke konci sledovaného období také v personální nouzi, neboť list, jehož ekonomická situace se zjevně zhoršovala, zůstal dokonce po několik týdnů bez řádného vedení (list řídil zástupce šéfredaktora „pověřený vedením“).

4.4 Vývoj obsahu LD

Ke zjištění obsahových změn v LD ve zkoumaném období byla zvolena metoda obsahové analýzy. Předmětem analýzy se stal způsob, jakým deník zpracoval tematiku velikonočních svátků, kterou lze v listu orientovaném převážně na křesťanského čtenáře považovat za významnou. Do analýzy byla zahrnuta ta vydání listu, která vyšla v každém ze sledovaných let mezi pondělím před velikonočními svátky a středou po velikonočních svátcích včetně.

Jako kódovací jednotky byly označeny příspěvky, které se dle metodiky podrobně popsané v plné verzi práce textově či vizuálně vztahovaly k problematice Velikonoc. U každé kódovací jednotky byly zjišťovány tyto *identifikační* proměnné: rok vydání, den vydání, zařazení kódovací jednotky (denní vydání/příloha), umístění na straně. Jako *systemizující* proměnné byly zvoleny tyto charakteristiky: velikost kódovací jednotky, typ kódovací jednotky (text, fotografie a pod.), složení kódovací jednotky, původce kódovací jednotky (s dalšími subkategoriemi dle typu pro autorské jednotky), žánr, přítomnost hodnotícího stanoviska, časové zaměření (historizující, současné apod.), vztah k aktuálnosti (vztah k uplynulým probíhajícím či nadcházejícím událostem), tematické zaměření, hlavní aktér jednotky, přítomnost popisku (sledováno pouze u netextového materiálu).

Analýzou byla zjištěna řada výsledků, z nichž zde uvádíme pouze výběr.

Počet materiálů zaměřených na Velikonoce postupně rostl v letech 1986–1989 a od roku 1990 se zastavil, zatímco plocha věnovaná sledovanému tématu se zvětšovala do roku 1991 a v roce 1992 náhle klesla až pod úroveň roku 1988. Těžiště velikonočních příspěvků bylo po všechny zkoumané roky publikováno od čtvrtka před hlavními svátky do následujícího úterý – postupný úbytek v pátečním vydání od roku 1990 byl vyvážen adekvátním nárůstem ve vydání sobotním. Plošné rozložení kódovacích jednotek mezi jednotlivá vydání koresponduje s početním. Ve všech zkoumaných letech početně převládaly příspěvky zařazené do denního vydání nad přílohovými materiály. S výjimkou roku 1991 měly jednotky publikované v denní části listu také plošnou převahu nad příspěvky otištěnými v příloze.

Ve sledovaném období neexistovalo pravidlo pro umístování velikonočních příspěvků. Materiály se zkoumanou tematikou se každým rokem objevily na 9 až 12 stranách. V letech 1986–1988 rostl počet příspěvků otištěných na zpravodajských stranách 1–5 s maximem 84 % v roce 1988. V období 1988–1990 se počet příspěvků na zpravodajských stranách stabilizoval a v následujících letech dokonce poklesl. Při analýze velikosti kódovacích jednotek je zřejmé, že na přílohových stranách byly publikovány rozsáhlejší materiály než v denním vydání.

Mezi kódovanými materiály dominovaly textové jednotky, častější výskyt byl zaznamenán rovněž u kombinace textu s fotografií. Dále bylo zdokumentováno užívání fotografie či grafiky jako samostatné kódovací jednotky. Kombinace více než dvou složek (např. text + fotografie + grafika) byla pouze sporadická, což napovídá, že redakce nevyužívala systematicky všechny grafické možnosti k ozvláštňení obsahu. Důraz byl kladen zejména na textovou stránku mediální produkce. Z plošného hlediska je textová dominance nahrazena vyrovnaným poměrem textových jednotek a jednotek složených z textu a fotografie. Z toho usuzujeme, že kom-

binace textu s fotografií byla využívána častěji u rozsáhlejších příspěvků.

Z hlediska žánrů se ve všech sledovaných letech nejčastěji vyskytla zpráva. V každém roce byla zjištěna přítomnost těchto žánrů: noticka, komentář a publicistika. Jiné žánry – rozhovor, poznámka, povídka, návod a článek – se objevily téměř ve všech letech. V období let 1986–1989 byl obecně zastoupen nižší počet žánrových typů než v následujících letech. V období let 1986–1989 se rovněž nevyskytoval žánr oznámení, který se od roku 1990 stal stejně jako báseň pravidelnou součástí prezentace velikonočních svátků. Z hlediska plochy věnované žánrům se jako nejvýznamnější jeví žánry zpráva (převládala v letech 1986–1988 a 1992) a publicistika (převládala v letech 1989–1991).

Při dělení kódovacích jednotek podle zdroje textu lze v celém zkoumaném období konstatovat převahu autorských mediálních produktů nad agenturním zpravodajstvím a materiály z dalších zdrojů. Vysokých hodnot dosáhla však i kategorie „zdroj – neuveden“, u níž lze předpokládat, že se jedná o neoznačené mediální produkty ČTK – v souladu s tehdejší běžnou praxí uvádět agenturní původ neoznačených materiálů souhrnně v tiráži. (V tiráži LD v případě zmíněných kódovacích jednotek označení patrně nedopatřením chybělo, proto byly materiály zařazeny do kategorie „zdroj – neuveden“. V jiných případech tiráž označení uváděla.). Rovněž z hlediska plochy převážily ve všech sledovaných letech autorské materiály nad agenturními za vysokého podílu plochy věnované jednotkám s neuvedeným zdrojem.

Mezi původci autorských textů převažuje kategorie „autor – neurčen“, do níž byly řazeny příspěvky podepsané zkratkou, u nichž nebylo možné rozlišit redaktora od externisty. Praxe uvádění zkratk byla v dobovém tisku rozšířená stejně jako dnes. Nebylo zjištěno, že by redakce ustanovila pravidla pro užívání zkratk a plného jména. Ze zkoumání plošného rozložení autorských textů však vyplynula méně výrazná převaha materiálů z kategorie „autor – neurčen“, z čehož lze soudit, že plným jménem byly podepisovány jak u redaktorů, tak u externích autorů spíše delší texty, zatímco kratší příspěvky byly označovány zkratkou. Jelikož byly však zjištěny i kratší texty podepsané jménem a delší příspěvky signované zkratkou, nelze rozsah materiálu považovat za jediný a rozhodující prvek v rozhodování o použití zkratky či plného jména.

Poměr mezi autorskými texty redaktorů LD a externistů se v čase proměňoval a pouze v letech 1988 a 1989 interní materiály převládly. Mezi externími autory²² se nejčastěji objevovaly osoby stojící mimo ČSL, církev či jinou oficiální instituci. V roce 1992 byla nejčetnější kategorie „externista – jiný“, do níž byli řazeni novináři z ostatních médií. Do roku 1989 nebyly zjištěny příspěvky externistů z církevních kruhů, kteří po jednom textu publikovali v LD v letech 1990 a 1992. Externí autoři spjatí s ČSL publikovali s LD po jednom velikonočním textu v letech 1986, 1987, 1989 a 1992.

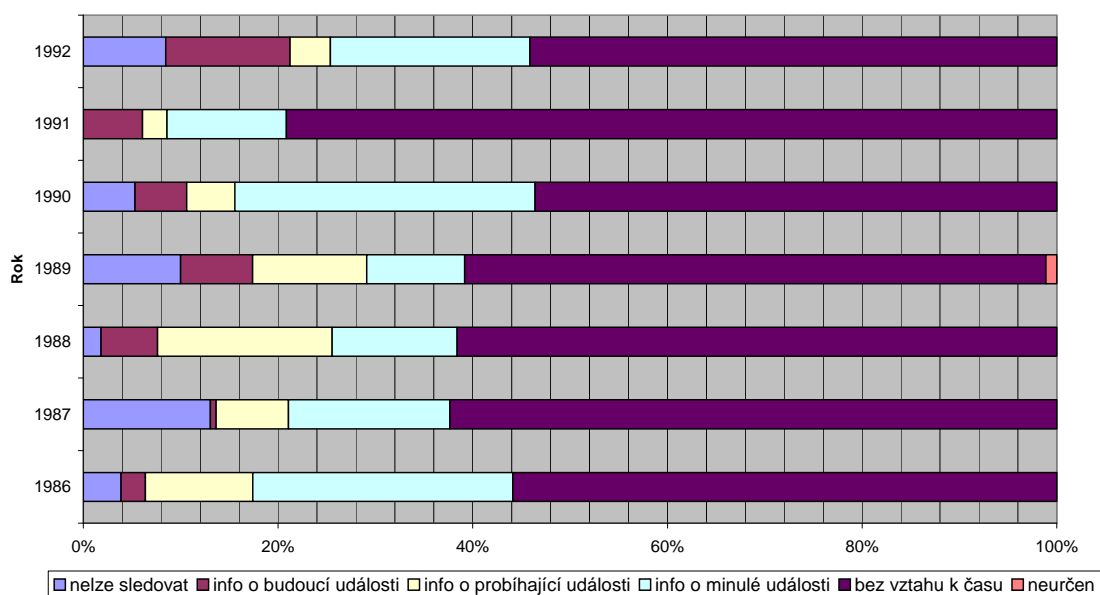
²² Externí spolupracovníci byli zařazováni do kategorií podle údajů, které byly v deníku zjevné. Tedy jestliže některý autor byl členem lidové strany, ale jeho podpis nebyl doplněn touto poznámkou, byl zařazen do kategorie externistů nespojených s žádnou oficiální institucí.

Mezi příspěvky, u nichž lze zjišťovat přítomnost názoru autora (textové jednotky), měly převahu materiály bez hodnotícího stanoviska. Nejvyšší počet jednotek s přítomností hodnotícího stanoviska byl zjištěn v letech 1991 a 1992, což může být ovšem důsledkem celkového zvýšení počtu příspěvků v těchto letech. Zastoupení materiálů s přítomností hodnocení nevykazuje žádný trend, který by svědčil o plánitém vývoji v této charakteristice. Z hlediska žánrů se mezi příspěvky s obsahem hodnocení vyskytly nejčastěji komentáře, ve větší míře pak zprávy, články, poznámky a od roku 1989 publicistika. Komentované zpravodajství bylo zjištěno s výjimkou roku 1986 v každém ze sledovaných let. Z hlediska autorství byly nejčastějšími původci hodnotících materiálů osoby zařazené do kategorie „autor – neurčen“ (33 případů) a dále redaktori LD (15 případů). Hodnotící stanovisko bylo zdokumentováno v obou textech externistů z církevních struktur a ve 3 ze 4 případů, kdy v LD publikovali členové (představitelé) ČSL. Častý výskyt autorské kategorie „neurčen“ u textů obsahujících hodnotící stanovisko naznačuje, že zkratkami mohly být podepisovány texty, u nichž autoři neměli v úmyslu ztotožnit své jméno s publikovanými názory. Z plošného hlediska byly ve všech sledovaných letech v převaze příspěvky bez hodnotícího stanoviska, v letech 1990–1992 však podíl příspěvků zahrnujících hodnocení oproti předchozímu období zřetelně vzrostl.

Z hlediska časového zaměření se ve zkoumaném souboru objevilo nejvíce jednotek zaměřených na současné období (43–72 %), které se vyskytovaly zejména ve formě zpráv, dále jako noticky a od roku 1990 jako oznámení. Nejvíce zpráv se současným zaměřením bylo publikováno v letech 1991 a 1992. Příspěvky zařazené v kategorii „časové zaměření – neurčeno“ představovaly v jednotlivých letech 8–30 % celkového počtu materiálů a vyskytovaly se nejčastěji u žánrů návod, komentář a báseň. Historizující příspěvky (2–12 %) byly zpracovány nejčastěji ve formě publicistiky, poznámky a komentáře, ojediněle u zprávy, úvahy, fejetonu a povídky. Při analýze plošného rozložení příspěvků podle časového zaměření lze konstatovat vyšší plochu věnovanou historizujícím jednotkám, a to na úkor materiálu vztahujícího se k současnosti.

Podle vztahu k aktuálnosti byly ve všech letech mezi zkoumanými jednotkami nejčetnější materiály bez vazby k času (31–46 %), následovaly příspěvky informující o minulé události (12–35 %). Jednotky s vazbou na budoucí událost se v letech 1986–1989 vyskytovaly jen ojediněle, od roku 1989 se staly čtenějšími. Nepříliš často byly publikovány také jednotky se vztahem k probíhající události. Z hlediska žánrů se jednotky bez vztahu k času vyskytovaly nejčastěji ve formě publicistiky, článku, zprávy, komentáře, poznámky a kategorie „žánr – jiný“. Mezi jednotkami se vztahem k minulé události dominovaly zprávy, u ostatních žánrů se tento vztah k aktuálnosti vyskytl vzácně. Příspěvky informující o budoucí události se objevovaly převážně jako zprávy a noticky, častější výskyt byl zjištěn též u článku. Jednotky informující o budoucí události se s jedinou výjimkou vyskytly pouze jako zprávy, noticky a oznámení. Podle plošného zastoupení byl jednotkám bez vztahu k aktuálnosti věnován větší prostor, než jaký odpovídal jejich početnímu zastoupení, a to na úkor jednotek s vazbou na probíhající či budoucí událost.

Graf 3: Plocha věnovaná tématu podle vztahu k aktuálnosti (1986–1992)

Analýze bylo podrobena rovněž tematické zaměření kódovaných jednotek. Ve všech letech dosáhly nejvyššího počtu příspěvky zaměřené na popis velikonočních zvyků v ČR. Od roku 1990 vzrostl počet materiálů zařazených v kategorii „filozoficko-teologický výklad“ a „kulturní dění v ČR“ (v roce 1992 byl českému kulturnímu dění věnován stejný počet příspěvků jako domácím velikonočním zvykům) a zcela vymizely jednotky věnované zemědělství, kulturnímu dění v zahraničí, sportovním aktivitám (nezaměňovat se sportovní rubrikou, která dle metodiky nebyla hodnocena), vtipům a s jedinou výjimkou velikonočním mírovým pochodům v zahraničí. V průběhu sledovaného období se vůbec nevyskytly příspěvky s tematickým určením „katolická církev v zahraničí“, „jiné křesťanské církve v zahraničí“, „nekřesťanské církve v ČR“, „dění v ČSL“, „dění v KSČ“, „dění v OF“, „neziskový sektor“, jejichž výskyt byl u prokřesťansky orientovaného periodika předpokládán.

Pro větší přehlednost při interpretaci byly čtyři desítky zjišťovaných tematických kategorií rozděleny do sedmi skupin: 1) náboženská tematika, 2) politická tematika, 3) lidové zvyky, 4) kulturní tematika, 5) rodinně-zábavná tematika, 6) hospodářská tematika a 7) ostatní. Byl zjišťován vzájemný vztah uvedených skupin a rovněž každá ze skupin byla podrobena samostatné analýze.

V letech 1986–1989 byla jako nejčetnější zdokumentována skupina lidových zvyků, zatímco v letech 1990–1992 ji předstihla skupina jednotek s náboženskou tematikou. Na početním růstu nábožensky orientované skupiny se podílela zejména kategorie „filozoficko-teologický výklad“. V rámci skupiny politicky orientovaných příspěvků nedošlo ve sledovaném období k početnímu vývoji, avšak proměnilo se složení příspěvků, když témata „mírové pochody“ a „politické dění v zahraničí“ byla nahrazena kategorií „politické dění v ČR“. U skupiny zaměřené na velikonoční zvyky došlo v roce 1989 k jednorázovému početnímu nárůstu. Po celé sledované období v této skupině převládaly příspěvky o domácích obyčejích, zvyky v zahraničí představovaly jen zlomek celkového množství. Od roku 1990 se objevila kategorie „blahopřání k Velikonocům“. Skupina kulturní byla v letech 1986–1989

druhou nejméně zastoupenou skupinou a po roce 1990 (zejména 1991–1992) početně posílila. Nárůst se týkal příspěvků zaměřených na domácí kulturu, u zahraničního kulturního dění došlo naopak k poklesu. Skupina příspěvků s rodinně-zábavnou tematikou mírně oslabila po roce 1990, a to zejména díky vtipům, které v letech 1986–1989 tvořily její podstatnou část a po roce 1990 se již neobjevily. Zbývající dvě tematické skupiny nejevily žádný výrazný trend ani převahu některé ze zastoupených kategorií.

Z hlediska plochy věnované jednotlivým tematickým skupinám je zřejmý nárůst náboženské problematiky po listopadu 1989 s maximem v roce 1990 (55 %) a pokles problematiky velikonočních zvyků (maximum 53 % v roce 1989). Po roce 1990 klesl rovněž prostor věnovaný rodinně-zábavné problematice. Politické skupině bylo věnováno 3–20 % s maximem v roce 1992. Jako menšinové lze z hlediska plochy označit kulturní (0–14 %) a ekonomickou (0–18 %) skupinu. V letech 1990–1992, kdy docházelo k zásadním změnám v hospodářském systému země, bylo ekonomické problematice vyhrazeno 2–6 % plochy.

Další sledovanou kategorií bylo zastoupení hlavních aktérů ve sledovaném vzorku. Po celé zkoumané období převládala kategorie „hlavní aktér – žádný“. Ve všech letech byly zastoupeny aktéřské kategorie „autor“ a „jiný“. Období let 1986–1989 bylo z hlediska hlavních aktérů méně pestré (výskyt 5–7 kategorií ročně, z toho 5 shodných ve všech letech) než období let 1990–1992 (12–16 kategorií aktérů ročně). Od roku 1990 roste výskyt aktérů spjatých s náboženskou problematikou (nejčtenější je kategorie „Ježíš Kristus“) a dochází k poklesu u kategorie „lidový umělec“, která v období 1986–1989 patřila mezi tři nejčtenější a v letech 1990–1992 zaznamenala jen 0–2 výskyty ročně.

Nulové zastoupení měly kategorie „vrcholné orgány katolické církve v zahraničí“, „jiný činitel katolické církve v zahraničí“, „nekřesťanské církve v ČR“, „předseda vlády“, „KSC a její orgány“, „generální tajemník ÚV KSC“, „ČSL“, „předseda ČSL Žalman“, „předseda ČSL Bartončík“, „předseda ČSL Lux“, „Sacher“, „OF, jeho orgány a přední představitelé“, „ODS a její vrcholné orgány“, „předseda ODS“.

Z plošného hlediska jsou výsledky rozložení aktéřských kategorií obdobné. Největší zastoupení má kategorie „hlavní aktér – žádný“. Aktéři spjatí s náboženskou tematikou zaznamenali výrazný vzestup od roku 1990 (1986 – 0 %, 1987 – 3 %, 1988 – 2,3 %, 1989 – 0 %, 1990 – 27,2 %, 1991 – 18,7 %, 1992 – 19 %), přičemž v letech 1990–1991 byla nejvíce zastoupena kategorie „Ježíš Kristus“ (1990 – 9,1 %, 1991 – 13,6 %).

Shrneme-li výsledky obsahové analýzy, pak se potvrdilo, že při zpracovávání velikonoční tematiky byla LD ve výchozím bodě roku 1986 listem plně poplatným tehdejšímu politickému režimu a oficiální propagandě. Prezenci Velikonoc věno-

vala malý prostor a navzdory latentní prokřesťanské orientaci²³ publikovala v souladu s tendencí ostatních médií nahradit duchovní obsah svátků symbolikou jara. V období glasnosti došlo k určitému posunu ve způsobu zpracování tematiky Velikonoce, avšak charakter této změny korespondoval se zadáním KSČ a projevil se zejména ve formální oblasti (početní a plošný nárůst velikonočních příspěvků, častější řazení na zpravodajských stranách a v denním vydání, posílení autorské tvorby apod.), zatímco k zásadním změnám publikovaných témat či hlavních aktérů dosud nedošlo. Výrazný posun v obsahu byl pozorován teprve od roku 1990, kdy dochází k ústupu od popisu českých lidových zvyků a jeho vyvážení rozšířením náboženské tematiky a ke změnám dalších dílčích charakteristik (nárůst příspěvků věnovaných budoucím událostem, větší žánrová pestrost atd.). Analýza neprokázala, že by v průběhu sledovaného období docházelo k systematickému publikování příspěvků autorů z řad představitelů ČSL či činovníků církve.

Mezi charakteristiky, které se po celé zkoumané období neměnily, patří setrvalá převaha příspěvků bez vztahu k aktuálnosti či materiálů nepojednávajících o žádném hlavním aktérovi a trvalá produkce komentovaného zpravodajství. Dále lze konstatovat dlouhodobou absenci řady témat a hlavních aktérů, jejichž zastoupení bylo lze vzhledem k charakteru dění ve zkoumaném období a skryté křesťanské orientaci LD v listě očekávat. Deník navzdory převratným politickým, společenským a ekonomickým změnám nezměnil způsob prezentace některých periodicky

²³ Latentní křesťanská orientace listu se dlouhodobě projevovala hned v několika rubrikách. Zejména se jednalo o rubriku kulturní, kde list publikoval příspěvky např. o duchovním umění či o katolických literátech 20. století a jiných křesťanských vzdělancích a byly zde prezentovány i vybrané kulturní akce pořádané v „kapitalistických“ státech Evropy. Ve sportovní rubrice byly zveřejňovány rozhovory se sportovci z nesocialistických zemí a byl propagován lidovecký tělocvičný život. Deník připomínal rovněž tradice lidoveckého hnutí, prvorepublikové stranické funkcionáře a zařazoval i další materiály subverzivní vůči komunistické politice. Negativní hodnocení tohoto postupu ze strany cenzurních orgánů dokumentuje archivní fond FÚTI, např.: „Při zpřístupňování kulturních hodnot se redakce plynule zaměřovala na domácí tvorbu. Ze zahraniční produkce stála na čelném místě díla rakouských a západoněmeckých autorů, jejichž počet převyšoval prezentaci kultury socialistických zemí v poměru 6 : 1,5. S uměním SSSR, NDR a PLR seznamoval titul jen ojedinele. Pro kulturně politickou rubriku bylo příznačné zacílení ke kulturnímu dědictví minulosti. V mnoha případech však připomínala osobnosti dnes již neznámé, jejichž díla byla poplatná době svého vzniku. Tato převažující část materiálů působila staromilsky a byla v rozporu s požadavky, kladenými na kulturně politickou publicistiku ústředního deníku. Nedostatkem recenzí, a to i v pohledu na soudobou tvorbu, bylo potlačení aspektu stranickosti, ideovosti a lidovosti. ... Obsahová skladba a pojetí publicistiky nezohledňovaly zájmy a potřeby mladé generace a měly negativní vliv na její hodnotovou orientaci. ... Na úseku propagace zahraničního umění je možné vysledovat určitou pravidelnost. Jednostranný zájem o umění kapitalistických zemí (Rakousko, NSR) na úkor konkretizace rozvoje kultury a umění v SSSR a ostatních zemích socialistického společenství neodpovídal jednomu ze základních principů socialistické kulturní politiky. Nedostatkem byla rovněž absence kontrapropagandistických materiálů. Celkově lze konstatovat, že Lidová demokracie přespříliš lpí na přežitých estetických normách a klišé a snaží se o renesanci právem zapomínaných děl a autorů. Neklade patřičný důraz na současné angažované umění a aktuální kulturně umělecké a ideově estetické otázky v jednotě s jejich společenským kontextem.“ Viz SÚA, fond FÚTI, karton 43 – II. odbor – „Vyhodnocení, informace a soubory publicistiky ústř. sděl. prostředků 1981–1986“, desky 1986, dokument „Hodnocení stavu a úrovně umělecké kritiky a propagace umění ve sdělovacích prostředcích červen 1985–březen 1986“.

se opakujících událostí a v oblastech klíčových pro jeho recipienty nepublikoval nic, co nemohly mít ostatní deníky.

5. ZÁVĚR

Analýza hlavních rovin vývoje LD ukázala, že list byl během zkoumaného období, zejména v letech 1990 až 1992, konfrontován souběžně s řadou problémů fatálního charakteru. Po letech, kdy mediální působení probíhalo v kontextu komunistické nadvlády a cenzury, avšak mělo „řád“, nastala ze dne na den situace, kterou lze jen stěží nazvat stabilizovanou či čitelnou. Problémy nastaly současně nejen ve všech rovinách fungování deníku, ale také na všech úrovních působení lidové strany a obecně vzato, ve společnosti jako celku. Obtížnost transformačního procesu se jako „domino efekt“ přenášela z jedné složky na další bez ohledu na jejich vzájemnou hierarchii.

Tato práce se pokusila popsat řadu problémů, s nimiž se Lidová demokracie potýkala. Některé z nich měly kořeny už v totalitním období, avšak status quo centrálně řízené ekonomiky bránil jejich plnému rozvinutí. Pádem komunistického režimu nejenže nebyly automaticky vyřešeny problémy předchozích let, ale zrodily se nové, s jejichž řešením neměly čerstvě instalované lidovecké struktury žádné zkušenosti. Typickým příkladem je otázka personálního obsazení redakce: dlouhodobě se LD potýkala s vysokým věkovým průměrem, a to i v době, kdy byla jako list jediné nesocialistické strany pro uchazeče o zaměstnání atraktivní. Listopadovými událostmi se situace citelně zhoršila, neboť LD přišla o svou psychologickou výhodu, musela provést očistu redakce od zkompromitovaných pracovníků a o mladé novináře se musela ucházet již v konkurenci nových nezávislých deníků. Ke konci sledovaného období se otázkou dne stalo nikoli to, jaké požadavky musí splňovat řídicí pracovníci a ostatní personál, ale zda se vůbec podaří naplnit stavy potřebné k vydávání listu.

V počáteční fázi zkoumaného období strana jevila tendenci preferovat jako zaměstnance LD členy lidové strany. Příčinu tohoto postupu lze hledat v době komunistického režimu, kdy řada Čechů chápala lidovou stranu jako určitou legální „opozici“ a členství v ČSL jako projev křesťanského smýšlení, známku nesouhlasu s komunistickou politikou či jako ochranu před nátlakem na vstup do KSČ. Členství v ČSL bylo v mnohem menší míře formální než ve stejné době členství v KSČ a lidová strana se prostřednictvím specifické personální politiky snažila získat pro své hospodářské zařízení osoby, k nimž měla důvěru. Touto „druhou kádrovou politikou“ si ČSL sice komplikovala hledání nových pracovníků, avšak v konečném důsledku sklídila úspěch: v červnu 1990, kdy došlo k vyvrcholení konfliktu mezi stranou a redakcí, byla míra stranické loajality v LD tak vysoká, že vylučovala osamostatnění redakce v novém nezávislém deníku – tedy vývoj, kterým prošla např. Mladá fronta či Rudé právo.

Spor mezi vydavatelem a redakcí byl dlouhodobý a do vývoje listu zasáhl bezpochyby negativně. Jeho vznik však není překvapivý: ČSL se již v období totalitního režimu snažila v mezích možností uplatňovat své rozhodovací pravomoci a za-

sahovat do obsahu. Po listopadu 1989 mohla na politické scéně poprvé od roku 1948 svobodně prosazovat vlastní politické požadavky, z hlediska prezentace v celostátních sdělovacích prostředcích však stála v mediálním stínu silného Občanského fóra, proto je pochopitelné, že se snažila maximalizovat sebe prezentaci alespoň ve vlastním stranickém tisku. V době, která obecně nepřála politickým stranám (zvláště těm, které byly někdejšími členy Národní fronty), v okamžiku zvýšené společenské citlivosti vůči potlačování novinářské svobody, šlo o požadavek značně riskantní. Jednostranná prolidovecká propaganda handicapovala list v konkurenci nových nezávislých titulů: nekritickou podporou ČSL se deník připravoval o čtenáře z řad sympatizantů OF (a jak se po červnových volbách ukázalo, byla to rozhodující část dospělé populace) a ostatních politických subjektů mimo ČSL. Produkovat jakýsi „podrobný lidovecký bulletin“ namísto nezávislého kritického deníku se v situaci začínajícího mediálního trhu jevilo jako profesní sebevražda. Obdobné konflikty vyvstaly počátkem devadesátých let také v řadě dalších redakcí.

Ze stranických deníků vycházejících po roce 1989 přežily devadesátá léta pouze Haló noviny. Ty však nelze považovat za standardní případ, neboť jsou jediným denním titulem rozsáhlé názorové skupiny, která je od pádu totalitního režimu „deklasifikována“, tedy udržována v diskurzu nepatřičnosti do liberální politické soutěže. Haló noviny jsou typickým příkladem stranického (partisan – pozn. MŘ) média, jehož přispěvatelé, jak výstižně popisuje Epp Lauk (2008: 195)²⁴, „pojímají sami sebe jako elitu a jsou přesvědčeni, že nejsou pouze předavatelé přesných a vyvážených informací, nýbrž objeviteli pravdy a poskytovateli názoru.“ Haló noviny nepřijaly západní model médií jako hlídacího psa demokracie a neplní funkce, které z tohoto modelu vyplývají, resp. jimiž novinářské organizace v demokratických státech definují profesionální žurnalistiku – např. poskytování objektivních informací nezbytných pro rozhodování jednotlivců.²⁵ S ohledem na to slouží jako komunikační kanál pouze mezi přívrženci určitého názoru a mimo tuto cílovou skupinu mají minimální dopad.

Způsob práce listu se do jisté míry řídí srovnatelnými nároky na žurnalistickou práci, jež byly v červnu 1990 příčinou konfliktu mezi ČSL a redakcí LD. Mohla tedy LD ekonomicky přežít, kdyby lidová strana odolala nátlaku redakce a setrvala u konceptu deníku jako podrobného stranického bulletinu? Sama praxe ukázala, že nikoli. Na rozdíl od komunistů, kteří ve volbách opakovaně získávají kolem 10–12 % hlasů, lidovecky či křesťansky orientovaná čtenářská obec se 3–6 % voličské podpory není schopna vlastní list ekonomicky uživit.

Žádný nový denní list politické strany se v konkurenci nezávislého tisku nedokázal na trhu etablovat. Chápeme-li Haló noviny jako výjimku z většinového proudu, která byla umožněna nestandardní politickou situací, je dnes s odstupem let zřejmé, že koncept deníku jako mluvčího stranické propagandy v zásadě není životaschopný a byl i u nás již překonán.

²⁴ LAUK, Epp. „How Will It All Unfold? Media Systems and Journalism Cultures in Post-Communist Countries.“ In JAKUBOWICZ, Karol – SÜKÖSD, Miklós. *Finding the Right Place on the Map*, s. 192–211. Dostupné na internetové adrese <http://www.ecrea.eu/news/article/id/42>.

²⁵ Tamtéž, s. 194

Lze si položit otázku, do jaké míry se politická strana v roli vydavatele chová jinak než ostatní vydavatelé periodik na trhu (soukromé osoby, privátní firmy). Situace, kdy se vydavatelský subjekt snaží prosadit vlastní politickou linii do listu, není omezena pouze na politické strany a vyplývá již z charakteru médií jako komodity, která vedle ekonomického zisku může produkovat vliv na veřejné mínění a u níž je hledisko finanční úspěšnosti nezřídka až sekundárním důvodem existence. Studie zdokumentovala tři skutečnosti, jimiž se ČSL odlišovala od privátních vydavatelů: 1) K prosazení vlastní politické linie do listu byla schopna produkovat velký objem agendy tvořené ze zápisů z jednání složek na všech úrovních řízení strany, stanovisek jednotlivých orgánů k dílčím problémům, osobních postojů činníků a skupin atd. Tato agenda byla svým charakterem určena pouze pro omezený okruh čtenářů – členů ČSL či jejich sympatizantů. V případě LD byla míra publikování této agendy neustálým zdrojem střetu mezi vydavatelem a redakcí. 2) Projevovala nepružnost v otázce řízení, neboť všechna závažná rozhodnutí byla uskutečňována ve vícestupňovém kolektivním procesu rozhodování, jehož rychlost závisela na harmonogramu činnosti jednotlivých stranických složek. 3) Přenášela na list vlastní stranické problémy, ať již v oblasti politické, ekonomické či jiné (aféra Bartončík, financování činnosti apod.).

Lidová strana se při řízení LD na počátku 90. let dopustila chyb, které byly listu nakonec osudné. Postup strany je však třeba hodnotit v kontextu tehdejší situace. ČSL se po desítkách let víceméně formálního vydavatelského postavení stala skutečným manažerem náhle, bez přípravy, nehledě na to, že tento politický subjekt v předmětné době sám procházel všestrannou transformací. Podmínky pro vydávání tisku se zcela proměnily a jen malá část společnosti se dokázala bezchybně orientovat v pravidlech fungování počínajícího trhu. Všechna rozhodnutí se činila za pochodu a byla korigována na základě dopadu, který způsobila. Pro ČSL byl signálem špatných rozhodnutí rapidní pokles zájmu o Lidovou demokracii, avšak ani revizí vydavatelské politiky se již nepodařilo zánik stranického titulu odvrátit.

Poslední část studie, která se zabývala vývojem obsahu listu, vytvořila barvitý obraz redakčních postupů a úrovně novinářské práce v jednotlivých etapách zkoumaného období. Po listopadu 1989 se zvýšila žánrová i tematická pestrost. Nepodařilo se však vymýtit komentované zpravodajství. Významná část obsahu, zejména zahraniční zpravodajství, byla postavena na agenturní produkci, využívané v neupravené podobě, bez autorského vkladu redakce. Časté byly neaktuální, zaměnitelné texty s neurčitými tématy. Témata, která se periodicky opakovala, byla zpracovávána automaticky, stereotypně, v neměnné podobě. Po zrušení cenzury deník zařadil do obsahu nové tematické okruhy, jejichž publikace byla dříve vyloučena, tato témata však byla zpracovávána bez invence, nejjednodušším způsobem, který se nabízel. Z dnešního pohledu redakce nevyhází z celkového hodnocení dobře. Také v tomto případě je však třeba hodnotit s ohledem na tehdejší úroveň novinářské práce v ČR (viz kapitola 2).

LD si paradoxně křesťanské čtenáře držela lépe v době, kdy v důsledku cenzury nesměla o náboženských a církevních otázkách nic otevřeně publikovat. Velký čtenářský zájem o LD před listopadem 1989 lze v historickém kontextu chápat spíše jako deklaraci příslušnosti k určité společenské či názorové skupině než jako výraz žurnalistické produkce kvalitnější, než byl všeobecný standard. Jestliže však za to-

talitního režimu byla LD jediným deníkem s alespoň latentním zájmem o církevní dění, po nástupu nových, minulostí nezatížených deníků, z nichž řada se začala věnovat také informacím z náboženské oblasti, musela začít bojovat i o křesťanský orientovaného čtenáře. Způsob práce v redakci se však ani pod tlakem konkurence výrazně nezměnil. LD nedělala pro své kmenové (rozuměj: lidovecké, křesťanské) čtenáře žádný servis, který nemohli obdržet od konkurenčních deníků. V obsahu listu nebylo pokryto mnoho otázek souvisejících s náboženskou problematikou (např. dění v církvi v zahraničí či dění v nekatolických církvích v ČR), které bylo lze v deníku tohoto zaměření předpokládat. Způsob, jakým LD zpracovávala náboženskou problematiku, dokonce svádí k otázce, zda list pouze doplácel na neschopnost vykročit ze zaběhnutých kolejí, či zda se nesnažil zbavit se prokřesťanského zaměření a přeorientovat se na širší spektrum čtenářů.

Rychlý boom denního tisku po roce 1990 vyústil v situaci, která nebyla dlouhodobě udržitelná s ohledem na omezenou kapacitu českého mediálního trhu. Bylo zjevné, že většina deníků působí na trhu jen dočasně a po opadnutí polistopadové abnormální vlny zájmu občanů o denní tisk zanikne. Lidová demokracie měla oproti novým konkurenčním periodikům komparativní výhodu ve své stabilizované redakční struktuře, systému distribuce a stálé čtenářské obci. O tyto výhody však v krátké době po listopadu 1989 přišla. Nedokázala plně využít nových možností a svobodu tisku naplnila pouze formalisticky. Fakt, že se novinářské postupy v LD nezměnily ani po otevření mediálního trhu a nástupu konkurenčních deníků, se jeví pro osud listu jako zásadní.

S Lidovou demokracií odešel jediný deník orientovaný na křesťanského čtenáře. Námětem do diskuse je, zda v českém prostředí může list s takovým zaměřením ekonomicky přežít – mezeru na trhu, která zde roku 1992 vznikla, se dosud nikdo nepokusil zaplnit.

LITERATURA:

BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 2. vyd. London – New Delhi – Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1998.

ČICHOŇ, Milan. „Financování politických stran“, *Politologický časopis*, 1998, roč. 5, č. 2, s. 161–170.

DANĚK, Břetislav. *ČSL – její krize a obroda*. Praha: Vyšehrad, 1990.

DOČKAL, Vít. *Vratký vzlet Fénixe – Československá strana lidová 1988–1990*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2004.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – KUNC, Jiří. „Zrod českého stranického systému“. In DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – GERLOCH Aleš (eds.). *Krystalizace struktury politických stran v České republice po roce 1989. Sborník příspěvků z vědecké konference*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 1996.

FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany ve střední a východní Evropě – Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v post-komunistických zemích*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003.

FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav. „Konstituování systému politických stran v České republice (1989–1992)“, *Politologický časopis*, 1997, roč. 4, č. 3, s. 305–316.

GIORGI, Liana. *The Post-Socialist Media: What Power the West? – The Changing Media Landscape in Poland, Hungary and the Czech Republic*. Aldershot – Brookfield, VT: Ashgate, 1995.

HOPKINSON, Nicholas. *Strengthening the Media in the Developing World and Eastern Europe*. Wilton Park Paper 115. London: HMSO, 1996 (March).

JAKUBOWICZ, Karol – SÜKÖSD, Miklós. *Finding the Right Place on the Map*. Dostupné na internetové adrese <http://www.ecrea.eu/news/article/id/42>.

KETTLE, Steve. „The Development of the Czech Media since the Fall of Communism.“ In O’NEIL, Patrick (ed.). *Post-Communism and the Media in Eastern Europe*. London – Portland, OR: Frank Cass, 1997.

LUKEŠ, Bohumil. „Československá strana lidová v letech 1948–1989.“ In MAREK, P. (ed.). *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2000.

MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a na Slovensku, 1861–2004*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005.

SPARKS, Colin (with Anna READING). *Communism, Capitalism and the Mass Media*. London – New Delhi – Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1998.

SPLICHAL, Slavko. *Media Beyond Socialism – Theory and Practice in East-Central Europe*. Boulder, CO – San Francisco, CA – Oxford: Westview Press, 1994.

PRAŽSKÉ SOCIÁLNĚ VĚDNÍ STUDIE / PRAGUE SOCIAL SCIENCE STUDIES**Mediální řada**

- 001 Média a moc (Tomáš Trampota, Jan Křeček, Vlastimil Nečas)
- 002 Zahraniční kapitál v českých vydavatelstvích časopisů (Josef Benda)
- 003 Žurnalistika v informační společnosti: Internetizace a digitalizace žurnalistiky (Milan Šmíd)
- 004 Obraz politické situace Polska v českém tisku na přelomu 60. a 70. let (Petr Bednařík)
- 005 Synové a dcery Jakuba skláře I: Zachycení našich dějin v televizním seriálu Jaroslava Dietla (Petr Bednařík)
- 006 Synové a dcery Jakuba skláře II: Příběh opravdového člověka (Irena Reifová)
- 007 Obraz veřejnosti v tisku na příkladu vládní krize. Analýza MF Dnes a Blesku (Eliška Jungová)
- 008 Rudé právo v kontextu reform konce 60. let: Metodické poznámky ke kvantitativní analýze (Jakub Končelík, Tomáš Trampota)
- 009 Počítačové hry a jejich místo v mediálních studiích (Jaroslav Švelch)
- 010 Rudé nebezpečí před volbami 2006: Hrozba, nebo strašák? (Lenka Vochocová, Jan Křeček)
- 011 Constitutional Debate in the Czech Republic (Vlastimil Nečas)
- 012 Ikonické vytváření koalic (Otakar Šoltys)
- 013 Mediální reprezentace českých handicapovaných sportovců (Alice Tejkalová)

LIDOVÁ DEMOKRACIE 1986—1992: TRANSFORMACE DENÍKU POLITICKÉ STRANY V OBDOBÍ ZÁSADNÍCH POLITICKÝCH ZMĚN

Martina Řehořová

Edice pracovních sešitů PSSS
Mediální řada, MED - 014

Redakční rada

Irena Reifová
Jan Cebe
Milan Šmíd
Tomáš Trampota

Korektor

Blanka Pscheidtová

Vydavatel

FSV UK, Smetanovo nábřeží 6, Praha 1

Kontakt

veda@fsv.cuni.cz
